

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение «Средняя общеобразовательная школа» с Аянгаты Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва

«Согласована»

Заместителем директора по УВР

Вертева Ооржак Е.С.

«31» 08 2024г

«Утверждена»

Директором МБОУ СОШ

с. Аянгаты

Шокар О.Б.

«31» 08 2024г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родной (тувинской) литературе

(наименование учебного предмета, курса, дисциплины)

9

(класс)

Уровень образования: основное общее образование

Количество часов в год: 68, в неделю- 2

Уровень: базовый

Учитель: Монгуш Долаана Андреевна

Программа составлена на основе Федерального Закона от 29.12.2012 № 273 ФЗ «Об образовании в РФ», требований к результатам освоения Федеральной образовательной программы основного общего образования, РФ-тин ӨФКС-тин негелделеринге дүүштүр ортумак ниити өөредилге черлеринин 10-11 класстарынга төрөөн (тыва) литературанын чижек программасынга даянып кылдынган.

Учебник: М.А.Кужутет, Л.Х.Ооржак «Тыва дыл. 9 класс». Кызыл, 2022.

2024-2025

(учебный год)

Эртемни өөрениринге планнаттыңан туңнелдер:

Личностуг:

- төрөөн дылынга, черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг; хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт төөгүзүн, культуразын үнелеп билир; номчулгага сонуургалдыг, чогаадыкчы ёзу-биле боданып шыдаар; өг-бүле, хөй-ниити база күрүне чергелиг хоойлу-дүрүмнү сагып чоруур, сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чараш, эптиг-чөптүг аажы-чаңныг кижиниң хевирлеттингенин база төрөөн (тыва) чогаалга өөрөнгөн билииниң деңнелин илередир.

Предметтиг:

- төрөөн (тыва) чогаалга өөрөнгөн бүгү теориялыг билиглерин (чечен чогаалдын аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн, композициязының тургузуун, дылының уран чурумалдыг аргаларын дээш о.ө.) шиңгээткенин, уран чүүлдүн янзы-бүрү хевирлери-биле чогаалдын идеязын деңнеп, ханы сайгарып билир, чогаадыкчы арга-шинээ бедик номчукчунуң хевирлеттингениниң түңнелин илередир; аас болгаш бижимел чугаазы сайзыраңгай, чугааның байдалынга дүүштүр бодаалдарын тода илередип шыдаар арга-шинээн тодарадыр.

Метапредметтиг:

- билиг шиңгээдириниң бот-хуу ажыл-чорудулгазын углап-баштап, аайлап билир, ниитилелге бодун шын алдынып, бодунуң туружун, үзел-бодалын камгалап билир, өөредилгени төрөөн (тыва) чогаал эртеминден дашкаар шиңгээдип өөрөнгенин, тыва литератураның укталган дөстөрүн болгаш ооң төөгүзүнүн үе-чадаларының онзагай демдектерин, чогаал сайгарылгазын улустуң аас чогаалы, эрте-бурунгу түрк бижиктиң тураскаалдары, төөгү, география дээш оон-даа өске эртемнер-биле сырый харылзаалыын тодарадып, бүгү эртемнерни чергелештир шиңгээдип өөренир арга, мергежилдерни билирин тодарадыр.

9-ку классты дооскан соонда, өөреникчилернин шиңгээдип алыр билиглери:

-тыва литератураның тывылганы болгаш сайзырап келген оруун, баштайгы тыва чогаалдарны билир;

-төрөөн чериниң төөгүзүн өөрениринге тыва литература национал болгаш делегей чергелиг культураның одаа, мөзү-шынар болгаш чаагай чаңчылдарны салгалдарга дамчыдар талазы-биле таарымчалыг арга дээрзин билир;

-чогаал теориязынга хамаарышкан өөрөнгөн терминнерин болгаш билиишкиннерин сайгарылга кылырынга чөптүг ажыглап билир;

-сөзүглелдерниң янзыларын тус-тус онзагайларынга дүүштүр билдилиг хүлээп билир, утка-хөөнүнүн ужур-утказын сайгарарынга киржип, маадырларның мөзү-шынарынга шын хамаарылганы, үнелелди кылып билир;

-сонуургап турар чогаалын бот-тускайлаң шилип билир, Интернет четкизи, справочниктерни немелде медээ тып өөрениринге, кыска аннотация бижииринге чөптүг ажыглап билир;

-сөзүглелдерниң аңгы-аңгы хевирлерин сайгарарынга билдингир аргаларын ажыглап билир: чылдагаан-түңнел харылзааларны тодарадып билир, чогаалдын кол бодалын илередип билир, сөзүглелди кезектерге чарып билир, ат берип, план тургузуп, дылдың чурумалдыг аргаларын тодарадып билир;

-эртем-төөгүлүг, өөредилге болгаш чечен чогаалдар сөзүглелдериниң онзагайларын тодарадып, сайгарып билир, номчаан чогаалынга үнелел бижип билир;

-бодунуң чогаадыкчы сонуургалын сайзырадырынга

сонуургалдыг, боду чечен чогаалдар чогаадырын шенеп турар, чуруктарга даянып бодунуң көрүжү-биле сөзүглел тургузуп билир;

-библиотека фондузу, словарьлар, удуртулга литературалар болгаш Интернет-курлавырлар-биле ажылдап билир;

-Орхон-Енисей бижиктериниң дугайында база бурунгу бижимел тураскаалдарның жанрын сайгарып өөренириниң эге билиглерин билир;

-география, төөгү эртемнери-биле чогаалды холбап, сайгарып билир;

-руниктиг бижимелдерни очулдуруп эгелээн төөгүзү-биле таныш, деңнелгелиг сайгарылганы боттарының деңнели-биле сайгарып билир (VIII–XII вектерге хамааржыр эрте-бурунгу түрк чогаалдар);

-дашта бижиктерниң («Күлтегин») тема болгаш идеязын тодарадып билир;

-чогаалдарда чечен девискээр болгаш чечен үени илередип билир;

– лириктиг чогаалдарда риториктиг айтырыгларның чечен чогаалга хамаарыштыр салдарлыын тодарадып билир;

-чогаалдарда чагыг мотивин тодарадып билир;

-чечен чогаалдың улустуң аас чогаалы, төөгүлүг болуушкуннар, портрет, пейзаж ажыглалдарының тема болгаш идея тодарадырынга үн алчып, каттыжып чоруурун тодарадып билир;

-шүлүглел лира-эпиктиг чогаал жанры дээрзин билир;

-тыва литературада «онегин строфазы» деп билиишкин барын бадыткалдыг тодарадып билир;

-тоожукчунуң овурун тодаргай бижип билир;

-чогаалдарда амы-хуунуң болгаш хөй-ниитиниң көдүргөн айтырыгларны сайгарып билир (ниитилелде мөзү-шынар, өг-бүлө айтырыглары дээш о.ө.);

-ниитилел чергелиг мөзү-шынар, чурум айтырыынга хамаарышкан чидиг айтырыгларны сайгарып шиитпирлээр;

-буддизм философиязын шингээдир, эртем-билигже чүткүлдүг тыва лама башкылар болгаш хуурактарның амыр эвес, төөгүлүг оруктарын билир;

-«ыдык», «ат-алдар» болгаш «чоннуң салым-чолу» деп билиишкиннерниң уткаларын ажыдып шыдаар.

Доозукчу шингээдип ап шыдаптар аргалыг:

-ТАР үезиниң төөгү-литературлуг ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан кол угланыышкыннарын барымдааларга даянып, тайылбырлап билир;

-тыва литератураның укталган дестери болгаш сайзырап келген оруктарын тодарадып билир;

-литератураның сорулгаларын билир, тыва литератураның үндезилекчилериниң чечен чогаалдың сайзыраарынга салдарлыын билир;

-литературлуг терминнер: литературлуг маадыр, окур-хевир, тема, идея болгаш чечен чогаалда көдүртүнгөн чидиг айтырыгларны тыва литератураның сайзырап келген оруктарына барымдаалап илередип билир;

-орхон-енисей бижиктери төөгү, дыл база чогаал сайзыралының оруктарын шыгжаан делегей чергелиг үнелиг чүүл дээрзин медресеп билип турар;

-Орхон-Енисей бижиктеринде тоожуушкун кезектерин тодарадып билир;

- эрте-бурунгу бижиктерде чечен үе, чечен девискээр онзагайларын илередип шыдаар;
- баллада жанрының композициязының онзагайын тодарадып билир;
- чогаалда чидиг айтырыгны, теманы тодарадып, дарлакчы аңгының овурун илередирде, дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанының дээштиин тайылбырлап билир;
- маадырларның сагыш-сеткил илерээшкининге, психологтут байдалынга даянып, чогаалдарның дылының онзагайын, авторнуң туружун тодарадып билир;
- тоожукчунуң аажы-чаңын, ооң чогаалдың идеязын илередиринге салдарлыын тодарадып билир;
- сайгарып турар айтырыгларга хамаарыштыр бодалдарын, туружун бадыткалдыг чижектерлиг аас болгаш бижимел тодаргай илередип шыдаар;
- очерк жанрының янзы-бүрү хевирлерин ылгап билир;
- литературлуг терминнер болгаш билиишкиннерни (лира-эпиктиг чогаал, баллада, шүлүглел, шүлүктээн роман) чогумчалыг, билдилиг ажыглап билир;
- шииде чидиг чөрүлдээни өөренип билир;
- В.Ш. Көк-оолдуң чогаалында чуртталганың үнези, ынакшыл, мөзү-шынар темазынга хамаарышкан айтырыгларны сайгарар чугаага киржип билир;
- Кызыл Армияга дуза көргүзөр хамааты туруш бедик шимчээшкинге киржип турар тыва чоннуң ниити овурун тургузуп билир;
- совет болгаш тыва чогаалчыларның бижиттинген чогаалдарында найырал темазын илереткениниң онзагайын тодарадып билир;
- тодаргай үениң идеологтут угланышкынын чечен чогаалда чуранының онзагайын илередип билир;
- тыва литературада философчу утка-хөөннүг чогаалдарны илередип билир, «өг» болгаш «октаргай» деп билиишкиннерниң аразында сырый харылзаалыын, ханы утказын тайылбырлап билир;
- монолог чугаага даянып, маадырның иштики сагыш-сеткил делегейин тодарадып билир;
- тодаргай үениң социал-төөгүлүг байдалын илередип, чоннуң чүдүлге болгаш оон-даа өске чидиг айтырыгларын сайгарып билир;
- шүлүк жанрының чаа хевири – үштээн тывызыктарның улустуң аас чогаалы-биле холбаалыын тодарадыр;
- Э. Б. Мижиттиң «Сүбедей» деп шүлүглелинде чечен үени тодаргайлап билир;
- шүлүглелде композиция тургузугнуң онзагайын билир, авторнуң философчу угаап-бодашкынын илередип билир;
- чечен чогаалды дыңнаарының янзы-бүрү хевирлерин күүседип билир (сөзүглелдин ужур-утказын билип, ооң кол бодалды илереткениниң онзагайын ылгап билир);
- өөредилге ному, словарьлар, библиотека болгаш Интернет-курлавырлар-биле ажылдап билир.

9-ку класска тыва чогаалда календарь-тематиктиг план.

№	Теманың ады	Онаалгазы	Шаг ы	Эрттирер хүнү	
				план	факт
1	Тыва чечен чогаалдың сайзыралының оруу. Тыва литератураның укталган дөстери	Номчуур арын 3-11	1	06.09.	
2	Бурунгу бижимел тураскаалдар «Күлтегин»	Словарь-биле ажыл арын 15	1	07.09.	
3	Бурунгу бижимел тураскаалдар «Күлтегин» (Култегинге тураскааткан биче бижик)	Айтырыгларга харыылаар арын 16	1	13.09.	
4	«Означенное суурдан тывылган тураскаал»	Номчуур. Словарь-биле ажыл.	1	14.09.	
5	Кюнзегеш Ю. Ш. «Көк-Эл»	«Ады өлүрүнүн орнунга боду өлгени дээр»	1	20.09.	
6	Кюнзегеш Ю. Ш. «Багырның хылыжы»	Билдинмес состернин утказы-биле ажыл	1	21.09.	
7	Кюнзегеш Ю. Ш. «Багырның хылыжы»	Уран-чечен аргаларны илередир	1	27.09.	
8	Даржай А. А. «Бурунгунуң изи-биле»	Тема, идеязын тодарадыр	1	28.09.	
9	Иргит И. Б. «Көжээ дажы»	Тема, идеязын тодарадыр	1	04.10.	
10	КДН. Мижит Э. Б. «Кыйгы»	Тыпкаш, номчуур	1	05.10	
11	Тока С. К. «Каргыга чорааным»	Номчааш, план тургузар	1	11.10.	
12	Тока С. К. «Каргыга чорааным»	Салчак Тока-улустун чогаалчызы" реферат кылыр	1	12.10	
13	Чогаал теориязы. Очерк	Конспектилээр	1	18.10.	
14	Сарыг-оол С. А. «Саны-Мөге»	Бойдус чурумалын илередир.	1	19.10	
15	Сарыг-оол С. А. «Саны-Мөге»	арын 52 айтырыгларга харыылаар	1	25.10.	
16	Сарыг-оол С. А. «Саны-Мөге»	Маадырларның характеристиказы	1	26.10	
17	Сарыг-оол С. А. «Саны-Мөге»	Үзүндүнү доктаадыр	1	08.11.	
18	Идам-Сүрүн М. Ы. «Союспаң»	Айтырыгларга харыылаар арын 64	1	09.11.	
19	Чогаал теориязы. Баллада дугайында билиг	Конспектилээр	1	15.11.	
20	С.Б.Пюрбю Шүлүглел «Чечек» (бирги кезээ).	Маадырларнын характеристиказы	1	16.11.	
21	С.Б.Пюрбю Чечек(ийиги кезээ).	Узундуну чуруур	1	22.11.	
22	С.Б.Пюрбю Чечек (үшкү кезээ).	Уран-чеченин	1	23.11.	

		сайгарар			
23	С.Б. Пюрбю Чечек	Шулуглелдин тема, идеязы	1	29.11.	
24	ЧТ. Шүлүк чогаалының лирико-эпиктиг хевириниң дугайында билиг	Конспектилээр	1	30.11.	
25	Пюрбю С. Б. «Кара-Суг»	Айтырыгларга хар-р арын 104	1	06.12.	
26	Пюрбю С. Б. «Хайыракан»	Шээжилээр	1	07.12	
27	Намзырай З. А. «Аяк хээлиг Тыва чуртум»	Номчуур	1	13.12.	
28	Куулар Н. Ш. «Аңнаашкын соонда болчаг»	Чечен чугаанын долу сайгарылгазы	1	14.12	
29	Куулар Н. Ш. «Аңнаашкын соонда болчаг»	Маадырларнын характеристиказы	1	20.12.	
30	Куулар Н. Ш. «Аңнаашкын соонда болчаг»	Чогаалдың утказынга хамаарышкан чуруктар чуруур	1	21.12.	
31	Көк-оол В. Ш. «Хайыраан бот»	Сайгарылгалыг номчулга	1	27.12	
32	Көк-оол В. Ш. «Хайыраан бот»	Шиинин маадырларынын характеристиказы	1	28.12.	
33	Көк-оол В. Ш. «Хайыраан бот»	Дылынын онзагайынын сайгарылгазы	1	10.01.	
34	Көк-оол В. Ш. «Хайыраан бот»	Узундуну чуруур	1	11.01.	
35	Чогаал теориязы. Трагедия – шии чогаалының хевир	Конспектилээр	1	18.01.	
36	КДН.Шекспир В. «Ромео биле Джульетта»	Номчуур	1	24.01.	
37	Пюрбю С. Б. «Тулчуушкунче»	Ш үлүктүн тургузуун сайгарар	1	25.01.	
38	Пюрбю С.Б. «Кызыл кош»	Чурук-биле ажыл. Арын 167	1	31.01.	
39	Сарыг-оол С. А. «Белек»	Дылынын сайгарылгазы	1	01.02.	
40	Сарыг-оол С. А. «Белек»	Тема, идеазы	1	07.02.	
41	Сарыг-оол С. А. «Белек»	Маадырларнын характеристиказы	1	08.02.	
42	Сарыг-оол С. А. «Белек»	План тургузар	1	14.02.	
43	Саган-оол О. К. «Арат чоннуң мурнундан»	Чогаалды сайгарып номчуур	1	15.02.	
44	Саган-оол О. К. «Арат чоннуң мурнундан»	Чурук-биле ажыл. Арын 219. Эки турачылар дугайында илеткел	1	21.02.	

45	Щипачёв С.П. «Тыва өңнүктеримге»	Номчуур	1	22.02.	
46	Эренчин В. Л. «Дөнен-Шилгим»	Аът дугайында дыннадыышкын	1	28.02	
47	Эренчин В. Л.«Кадарчы уруг»	Доктаадыр	1	01.03	
48	Танова Е. Т.«Кара-Бай» (тоожудан үзүндүлөр)	Овур-хевирлерни сайгарар, деннелге аргазын ажыглаар	1	07.03	
49	Танова Е. Т.«Кара-Бай» (тоожудан үзүндүлөр)	Сайгарылгалыг номчулга	1	08.03	
50	Танова Е. Т.«Кара-Бай» (тоожудан үзүндүлөр)	План тургузар	1	14.03	
51	Танова Е. Т.«Кара-Бай» (тоожудан үзүндүлөр)	Сонуургаан узундуну чуруур	1	15.03	
52	Серен-оол В. С. «Өгже чалалга»	Шулуктун сайгарылгазы	1	21.03	
53	Даржай А. А. «Онгар»	Чогаалда кодурттунген айтырыглар.	1	22.03	
54	Даржай А. А. «Онгар»	Дылдын чурумалдыг аргаларын катаптааш, чогаалдан сайгарылга кылыр	1	04.04	
55	Даржай А. А. «Онгар»	План тургузар	1	05.04	
56	Даржай А. А. «Он рубль»	Сайгарылгалыг номчулга	1	11.04	
57	Даржай А. А. «Он рубль»	Маадырларнын характеристиказы	1	12.04	
58	Сеглеңмей Ф. Ш. «Тын дээш демисел»	чогаалчынын допчу намдарын конспектилээр	1	18.04	
59	Сеглеңмей Ф. Ш. «Тын дээш демисел»	Черлер аттарын тодарадыр. Карта-биле ажыл	1	19.04	
60	Сеглеңмей Ф. Ш. «Тын дээш демисел»	Уран-чеченин, тема-идеязын илередир	1	25.04	
61	Өлчей-оол М. К. «Үш чүве кара», «Үш чүве дошкун», «Үш чүве дудуу».	Уран-чеченин сайгарар	1	26.04	
62	Өлчей-оол М. К. «Үш чүве кара», «Үш чүве дошкун», «Үш чүве дудуу».	Словарь-биде ажыл	1	02.05.	
63	Распутин В.Г. «Дириг чорааш черле утпа»	Сайгарылгалыг номчулга	1	03.05.	
64	Мижит Э. Б. «Сүбедей»	Маадырга унелел	1	09.05.	
65	Мижит Э. Б. «Сүбедей»	шулуктун тема-идеязын илередир	1	10.05	

66	Мижит Э. Б. «Сүбедей»	Чогаадыг чонум	"Торээн	1	16.05.	
67	Мижит Э. Б. «Сүбедей»	Номчуур		1	17.05	
68	Даржай А. А. «Тыва дылым»	Доктаадыр		1	23.05.	

